

॥ तैत्तिरीय ब्राह्मणम् ॥

॥ सप्तमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयब्राह्मणे प्रथमाष्टके सप्तमः प्रपाठकः ॥

एतद्ब्राह्मणान्येव पञ्च हवींषि। अथेन्द्राय शुनासीराय
पुरोडाशं द्वादशकपालं निर्वपति। संवत्सरो वा इन्द्राशुनासीरः।
संवत्सरेणैवास्मा अन्नमव रुन्धे। वायव्यं पयो भवति। वायुर्वै
वृष्ट्यै प्रदापयिता। स एवास्मै वृष्टिं प्रदापयति। सौर्यं एककपालो
भवति। सूर्येण वा अमुष्मिल्लोके वृष्टिर्धृता। स एवास्मै वृष्टिं
नियच्छति॥१॥

द्वादशगवः सीरं दक्षिणा समृद्धौ। देवासुराः संयन्ता आसन्।
ते देवा अग्निमब्रुवन्। त्वया वीरेणासुरानभिर्भवामेति। सोऽब्रवीत्।
त्रेधाऽहमात्मानं विकरिष्य इति। स त्रेधाऽऽत्मानं व्यकुरुत। अग्निं
तृतीयम्। रुद्रं तृतीयम्। वरुणं तृतीयम्॥२॥

सोऽब्रवीत्। क इदं तुरीयमिति। अहमितीन्द्रोऽब्रवीत्।
सन्तु सृजावहा इति। तौ समसृजेताम्। स इन्द्रस्तुरीयमभवत्।
यदिन्द्रस्तुरीयमभवत्। तदिन्द्रतुरीयस्येन्द्रतुरीयत्वम्। ततो वै देवा
व्यजयन्त। यदिन्द्रतुरीयं निरुप्यते विजित्यै॥३॥

वहिनी धेनुर्दक्षिणा। यद्वहिनी। तेनाऽऽग्नेयी। यद्वौ। तेन

रौद्री। यद्धेनुः। तेनैन्द्री। यथ्स्त्री सती दान्ता। तेन वारुणी समृद्धौ।
प्रजापतिर्यज्ञमसृजत॥४॥

त९ सृष्ट९ रक्षा९स्यजिघा९सन्। स एताः प्रजापतिरात्मनो
देवता निरमिमीत। ताभिर्वै स दिग्भ्यो रक्षा९सि प्राणुदत।
यत्पञ्चावत्तीयं जुहोति। दिग्भ्य एव तद्यजमानो रक्षा९सि प्राणुदते।
समृद्ध९ रक्षः सन्दग्ध९ रक्ष इत्याह। रक्षा९स्येव सन्दहति।
अग्नये रक्षोघ्ने स्वाहेत्याह। देवताभ्य एव विजिग्यानाभ्यो भागधेयं
करोति। प्रष्टिवाही रथो दक्षिणा समृद्धौ॥५॥

इन्द्रो वृत्र९ हत्वा। असुरान्पराभाव्य। नमुचिमासुरं नालभत।
त९ शच्याऽगृह्णात्। तौ समलभेताम्। सोऽस्मादभिशुनतरोऽभवत्।
सोऽब्रवीत्। सन्धा९ सन्दधावहै। अथ त्वाऽव स्रक्ष्यामि। न मा
शुष्केण नार्द्रेण हनः॥६॥

न दिवा न नक्तमिति। स एतमुपां फेनमसिञ्चत्। न वा
एष शुष्को नार्द्रो व्युष्टाऽऽसीत्। अनुदितः सूर्यः। न वा एतद्विवा
न नक्तम्। तस्यैतस्मिंलोके। अपां फेनेन शिर उदवर्तयत्।
तदेनमन्ववर्तत। मित्रद्रुगिति॥७॥

स एतानपामार्गानजनयत्। तानजुहोत्। तैर्वै स
रक्षा९स्यपाहत। यदपामार्गहोमो भवति। रक्षसामपहत्यै।
एकोल्मुकेन यन्ति। तद्धि रक्षसां भागधेयम्। इमान्दिशं यन्ति।

एषा वै रक्षसां दिक्। स्वायामेव दिशि रक्षांसि हन्ति॥८॥

स्वकृत इरिणे जुहोति प्रदरे वा। एतद्वै रक्षसामायतनम्।
स्व एवायतने रक्षांसि हन्ति। पूर्णमयेन सुवेण जुहोति। ब्रह्म वै
पूर्णः। ब्रह्मणैव रक्षांसि हन्ति। देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इत्याह।
सवितृप्रसूत एव रक्षांसि हन्ति। हत रक्षोऽवधिष्म रक्ष इत्याह।
रक्षसां स्तृत्यै। यद्वस्ते तदक्षिणा निरवत्यै। अप्रतीक्षमायन्ति।
रक्षसामन्तरहित्यै॥९॥

यच्छति वरुणं तृतीयं विजित्या असृजत समृद्धौ हनो मित्रद्रुगिति हन्ति
स्तृत्यै त्रीणि च॥ [१]

धात्रे पुरोडाशं द्वादशकपालं निर्वपति। संवत्सरो वै धाता।
संवत्सरेणैवास्मै प्रजाः प्रजनयति। अन्वेवास्मा अनुमतिर्मन्यते।
राते राका। प्र सिनीवाली जनयति। प्रजास्वेव प्रजातासु कुहा
वाचं दधाति। मिथुनौ गावौ दक्षिणा समृद्धौ। आग्नावैष्णवमेका-
दशकपालं निर्वपति। ऐन्द्रावैष्णवमेकादशकपालम्॥१०॥

वैष्णवं त्रिकपालम्। वीर्यं वा अग्निः। वीर्यमिन्द्रः। वीर्यं विष्णुः।
प्रजा एव प्रजाता वीर्यं प्रतिष्ठापयति। तस्मात्प्रजा वीर्यावतीः।
वामन ऋषभो वही दक्षिणा। यद्वही। तेनाऽऽग्नेयः। यदृषभः॥११॥

तेनैन्द्रः। यद्वामनः। तेन वैष्णवः समृद्धौ। अग्नीषोमीयमेकादश-
कपालं निर्वपति। इन्द्रासोमीयमेकादशकपालम्। सौम्यं चरुम्।

सोमो वै रेतोधाः। अग्निः प्रजानां प्रजनयिता। वृद्धानामिन्द्रः
प्रदापयिता। सोमं एवास्मै रेतो दधाति॥१२॥

अग्निः प्रजां प्रजनयति। वृद्धामिन्द्रः प्रयच्छति। बभ्रुर्दक्षिणा
समृद्धौ। सोमापौष्णं चरुं निर्वपति। ऐन्द्रापौष्णं चरुम्। सोमो वै
रेतोधाः। पूषा पशूनां प्रजनयिता। वृद्धानामिन्द्रः प्रदापयिता। सोमं
एवास्मै रेतो दधाति। पूषा पशून्प्रजनयति॥१३॥

वृद्धानिन्द्रः प्रयच्छति। पौष्णश्चरुर्भवति। इयं वै पूषा।
अस्यामेव प्रति तिष्ठति। श्यामो दक्षिणा समृद्धौ। बहु वै पुरुषो
मेध्यमुपगच्छति। वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपति। संवत्सरो वा
अग्निर्वैश्वानरः। संवत्सरेणैवैनं स्वदयति। हिरण्यं दक्षिणा॥१४॥

पवित्रं वै हिरण्यम्। पुनात्येवैनम्। बहु वै राजन्योऽनृतं
करोति। उपं जाम्यै हरते। जिनाति ब्राह्मणम्। वदत्यनृतम्। अनृते
खलु वै क्रियमाणे वरुणो गृह्णाति। वारुणं यवमयं चरुं निर्वपति।
वरुणपाशादेवैनं मुञ्चति। अश्वो दक्षिणा। वारुणो हि देवतयाऽश्वः
समृद्धौ॥१५॥

ऐन्द्रापौष्णवमेकादशकपालं यदृषभो दधाति पूषा पशून्प्रजनयति हिरण्यं दक्षिणा
दक्षिणैकं च॥

[२]

रत्निनामेतानि हवींषि भवन्ति। एते वै राष्ट्रस्य प्रदातारः।
एतेऽपादातारः। य एव राष्ट्रस्य प्रदातारः। येऽपादातारः। त एवास्मै

राष्ट्रं प्रयच्छन्ति। राष्ट्रमेव भवति। यत्समाहृत्य निर्वपेत्। अरबिनः
स्युः। यथायथं निर्वपति रत्नित्वाय॥१६॥

यत्सद्यो निर्वपेत्। यावन्तीमेकैः हविषाऽऽशिषमव रुन्धे।
तावन्तीमवरुन्धीत। अन्वहन्निर्वपति। भूयसीमेवाशिषमव रुन्धे।
भूयसो यज्ञक्रतूनुपैति। बारुहस्पत्यं चरुं निर्वपति ब्रह्मणो गृहे।
मुखत एवास्मै ब्रह्म सङ्श्यति। अथो ब्रह्मन्नेव क्षत्रमन्वारम्भयति।
शितिपृष्ठो दक्षिणा समृद्धौ॥१७॥

ऐन्द्रमेकादशकपालः राजन्यस्य गृहे। इन्द्रियमेवाव रुन्धे।
ऋषभो दक्षिणा समृद्धौ। आदित्यं चरुं महिष्यै गृहे। इयं वा
अदितिः। अस्यामेव प्रतितिष्ठति। धेनुर्दक्षिणा समृद्धौ। भगाय चरुं
वावातायै गृहे। भगमेवास्मिन्दधाति। विचित्तगर्भा पष्ठौही दक्षिणा
समृद्धौ॥१८॥

नैर्ऋतं चरुं परिवृत्तयै गृहे कृष्णानां व्रीहीणां नखनिर्भिन्नम्।
पाप्मानमेव निर्ऋतिं निरवदयते। कृष्णा कूटा दक्षिणा समृद्धौ।
आग्नेयमष्टाकपालः सेनान्यो गृहे। सेनामेवास्य सङ्श्यति। हिरण्यं
दक्षिणा समृद्धौ। वारुणं दशकपालः सूतस्य गृहे। वरुणसवमेवाव
रुन्धे। महानिरष्टो दक्षिणा समृद्धौ। मारुतः सप्तकपालं ग्रामण्यो
गृहे॥१९॥

अन्नं वै मरुतः। अन्नमेवाव रुन्धे। पृश्निर्दक्षिणा समृद्धौ।

सावित्रं द्वादशकपालं क्षत्तुर्गृहे प्रसूत्यै। उपध्वस्तो दक्षिणा समृद्धौ।
 आश्विनं द्विकपालं सङ्ग्रहीतुर्गृहे। अश्विनौ वै देवानां भिषजौ।
 ताभ्यामेवास्मै भेषजं करोति। स्वात्यौ दक्षिणा समृद्धौ। पौष्णं
 चरुं भागदुघस्य गृहे॥२०॥

अन्नं वै पूषा। अन्नमेवाव रुन्धे। श्यामो दक्षिणा समृद्धौ।
 रौद्रं गावीधुकं चरुमक्षावापस्य गृहे। अन्तत एव रुद्रं निरवदयते।
 शबल उद्धारो दक्षिणा समृद्धौ। द्वादशैतानि हवीर्षि भवन्ति।
 द्वादश मासाः संवत्सरः। संवत्सरेणैवास्मै राष्ट्रमव रुन्धे। राष्ट्रमेव
 भवति॥२१॥

यन्न प्रति निर्वपेत्। रत्निं आशिषोऽवरुन्धीरन्। प्रतिनिर्वपति।
 इन्द्राय सुत्राम्णो पुरोडाशमेकादशकपालम्। इन्द्रायां होमुचै।
 आशिष एवाव रुन्धे। अयं नो राजा वृत्रहा राजा भूत्वा वृत्रं
 वध्यादित्याह। आमेवैतामा शास्ते। मैत्राबारुहस्पत्यं भवति।
 श्वेतायै श्वेतवत्सायै दुग्धे॥२२॥

बारुहस्पत्ये मैत्रमपि दधाति। ब्रह्म चैवास्मै क्षत्रं च
 समीचीं दधाति। अथो ब्रह्मन्नेव क्षत्रं प्रतिष्ठापयति। बारुहस्पत्येन
 पूर्वेण प्रचरति। मुखत एवास्मै ब्रह्म सङ्श्यति। अथो
 ब्रह्मन्नेव क्षत्रमन्वारम्भयति। स्वयं कृता वेदिर्भवति। स्वयं
 दिनं बर्हिः। स्वयं कृत इध्मः। अनभिजितस्याभिजित्यै।

तस्माद्वाज्ञामरण्यमभिजितम्। सैव श्वेता श्वेतवत्स्या दक्षिणा
समृद्धौ॥२३॥

रक्षित्वाय समृद्धौ पष्ठौही दक्षिणा समृद्धौ ग्रामण्यो गृहे भागदुघस्य गृहे
भवति दुग्धेऽभिजित्ये द्वे च॥ [३]

देवसुवामेतानि हवींषि भवन्ति। एतावन्तो वै देवानां
सुवाः। त एवास्मै सुवान्प्रयच्छन्ति। त एनं सुवन्ते। अग्निरेवेनं
गृहपतीनां सुवते। सोमो वनस्पतीनाम्। रुद्रः पशूनाम्।
बृहस्पतिर्वाचाम्। इन्द्रो ज्येष्ठानाम्। मित्रः सत्यानाम्॥२४॥

वरुणो धर्मपतीनाम्। एतदेव सर्वं भवति। सविता त्वां
प्रसवानां सुवतामिति हस्तं गृह्णाति प्रसूत्यै। ये देवा देवः सुवः
स्थेत्याह। यथायजुरेवैतत्। महते क्षत्राय महत आधिपत्याय
महते जानंराज्यायेत्याह। आमेवैतामा शास्ते। एष वो भरता
राजा सोमोऽस्माकं ब्राह्मणानां राजेत्याह। तस्मात्सोमं राजानो
ब्राह्मणाः। प्रति त्यन्नामं राज्यमधायीत्याह॥२५॥

राज्यमेवास्मिन्प्रतिदधाति। स्वां तनुवं वरुणो अशिश्रेदित्याह।
वरुणसवमेवाव रुन्धे। शुचैर्मित्रस्य व्रत्या अभूमेत्याह। शुचिमेवेनं
व्रत्यं करोति। अमन्महि महत ऋतस्य नामेत्याह। मनुत एवैनम्।
सर्वे व्राता वरुणस्याभूवन्नित्याह। सर्वव्रातमेवेनं करोति। वि मित्र
एवैररातिमतारीदित्याह॥२६॥

अरातिमैवैनं तारयति। असूषुदन्त यज्ञियां ऋतेनेत्याह।
 स्वदयत्येवैनम्। व्यु त्रितो जरिमाणं न आनडित्याह।
 आयुरेवास्मिन्दधाति। द्वाभ्यां विमृष्टे। द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्यै।
 अग्नीषोमीयस्य चैकादशकपालस्य देवसुवां च हविषामग्नये
 स्विष्टकृते समवद्यति। देवताभिरेवैनमुभयतः परिगृह्णाति।
 विष्णुक्रमान्क्रमते। विष्णुरेव भूत्वेमाँल्लोकानभिजयति॥२७॥
 सत्यानामधायीत्याहातारीदित्याह क्रमत एकं च॥—————[४]

अर्थतः स्थेति जुहोति। आहुत्यैवैनां निष्क्रीयं गृह्णाति। अथो
 हविष्कृतानामेवाभिघृतानां गृह्णाति। वहन्तीनां गृह्णाति। एता वा
 अपाः राष्ट्रम्। राष्ट्रमेवास्मै गृह्णाति। अथो श्रियमेवैनमभिवहन्ति।
 अपां पतिरसीत्याह। मिथुनमेवाकः। वृषाँऽस्यूर्मिरित्याह॥२८॥

ऊर्मिमन्तमेवैनं करोति। वृषसेनोऽसीत्याह। सेनामेवास्य
 सङ्श्यति। ब्रजक्षितः स्थेत्याह। एता वा अपां विशः। विशमेवास्मै
 पर्यूहति। मरुतामोजः स्थेत्याह। अन्नं वै मरुतः। अन्नमेवाव
 रुन्धे। सूर्यवर्चसः स्थेत्याह॥२९॥

राष्ट्रमेव वर्चस्व्यकः। सूर्यत्वचसः स्थेत्याह। सत्यं वा एतत्।
 यद्वर्षति। अनृतं यदातपति वर्षति। सत्यानृते एवाव रुन्धे। नैनः
 सत्यानृते उदिते हिङ्स्तः। य एवं वेद। मान्दाः स्थेत्याह। राष्ट्रमेव
 ब्रह्मवर्चस्यकः॥३०॥

वाशाः स्थेत्याह। राष्ट्रमेव वश्यंकः। शक्ररीः स्थेत्याह।
 पशवो वै शक्ररीः। पशूनेवाव रुन्धे। विश्वभृतः स्थेत्याह।
 राष्ट्रमेव पयस्व्यंकः। जनभृतः स्थेत्याह। राष्ट्रमेवेन्द्रियाव्यंकः।
 अग्नेस्तेजस्याः स्थेत्याह॥३१॥

राष्ट्रमेव तेजस्व्यंकः। अपामोषधीनां रसः स्थेत्याह।
 राष्ट्रमेव मध्व्यंकः। सारस्वतं ग्रहं गृह्णाति। एषा वा अपां पृष्ठम्।
 यत्सरस्वती। पृष्ठमेवैनं समानानां करोति। षोडशभिर्गृह्णाति।
 षोडशकलो वै पुरुषः। यावानेव पुरुषः। तस्मिन्वीर्यं दधाति।
 षोडशभिर्जुहोति षोडशभिर्गृह्णाति। द्वात्रिंशत्सम्पद्यन्ते।
 द्वात्रिंशदक्षराऽनुष्टुक्। वागनुष्टुप्सर्वाणि छन्दांसि। वाचैवैनं
 सर्वेभिश्छन्दोभिरभिषिञ्चति॥३२॥

ऊर्मिरित्याह सूर्यवर्चसः स्थेत्याह ब्रह्मवर्चस्यंकस्तेजस्याः स्थेत्याहैव पुरुषः
 षट् च॥

[५]

देवीरापः सं मधुमतीर्मधुमतीभिः सृज्यध्वमित्याह। ब्रह्मणैवैनाः
 ससृजति। अनाधृष्टाः सीदतेत्याह। ब्रह्मणैवैनाः सादयति। अन्तरा
 होतुंश्च धिष्णियं ब्राह्मणाच्छंसिनश्च सादयति। आग्नेयो वै होता।
 ऐन्द्रो ब्राह्मणाच्छंसी। तेजसा चैवेन्द्रियेण चोभयतो राष्ट्रं
 परिगृह्णाति। हिरण्येनोत्पुनाति। आहुत्यै हि पवित्राभ्यामुत्पुनन्ति
 व्यावृत्त्यै॥३३॥

श॒त॒मा॒नं॑ भवति। श॒ता॒युः॑ पु॒रु॒षः॑ श॒ते॒न्द्रि॒यः॑। आ॒यु॒ष्ये॒वेन्द्रि॒ये॑
प्रति॑ तिष्ठति। अ॒नि॒भृ॒ष्ट॒म॒सी॒त्या॒ह॑। अ॒नि॒भृ॒ष्टः॑ ह्ये॒तत्। वा॒चो॑
ब॒न्धु॒रि॒त्या॒ह॑। वा॒चो॑ ह्ये॒ष ब॒न्धुः॑। त॒पो॒जा इ॒त्या॒ह॑। त॒पो॒जा ह्ये॒तत्।
सोम॑स्य दा॒त्र॒म॒सी॒त्या॒ह॑॥३४॥

सोम॑स्य ह्ये॒तद्दा॒त्र॒म्। शु॒क्रा वः॑ शु॒क्रे॒णोत्पु॑ना॒मी॒त्या॒ह॑। शु॒क्रा
ह्यापः॑। शु॒क्रः॑ हिर॑ण्यम्। च॒न्द्राश्च॒न्द्रे॒णे॒त्या॒ह॑। च॒न्द्रा ह्यापः॑।
च॒न्द्रः॑ हिर॑ण्यम्। अ॒मृता॑ अ॒मृते॒ने॒त्या॒ह॑। अ॒मृता॑ ह्यापः॑। अ॒मृतः॑
हिर॑ण्यम्॥३५॥

स्वाहा॑ रा॒ज॒सूया॒ये॒त्या॒ह॑। रा॒ज॒सूया॒य ह्ये॒ना उत्पु॑नाति।
स॒ध॒मादो॑ द्यु॒मि॒नीरू॒र्ज ए॒ता इति॑ वा॒रु॒ण्यर्चा॑ गृ॒ह्णाति॑।
व॒रु॒ण॒स॒वमे॒वाव॑ रु॒न्धे। ए॒क॒या गृ॒ह्णाति॑। ए॒क॒धैव॑ यज॑माने
वी॒र्यं॑ दधाति। क्ष॒त्र॒स्यो॒ल्ब॒म॒सि क्ष॒त्र॒स्य योनि॑र॒सीति॑ ता॒र्प्यं चो॒ष्णीषं॑
च॒ प्रय॑च्छति स॒योनि॒त्वाय॑। ए॒क॒शते॑न दर्भ॑पु॒ञ्जी॒लैः प॑वयति।
श॒ता॒युर्वै पु॒रु॒षः॑ श॒तवी॑र्यः। आ॒त्मैक॑शतः॥३६॥

यावा॑ने॒व पु॒रु॒षः॑। तस्मि॑न्वी॒र्यं॑ दधाति। द॒ध्या॑शयति।
इ॒न्द्रि॒यमे॒वाव॑ रु॒न्धे। उ॒दु॒म्बर॑माशयति। अ॒न्नाद्य॑स्याव॑रु॒द्धौ।
श॒ष्पा॑ण्याशयति। सु॒रा॒ब॒लिमे॒वैनं॑ करोति। आ॒विद॑ ए॒ता भ॑वन्ति।
आ॒विद॑मे॒वैनं॑ गमयन्ति॥३७॥

अ॒ग्निरे॒वैनं॑ गा॒र्ह॒प॒त्ये॒नाव॑ति। इन्द्रं॑ इन्द्रि॒येण॑। पू॒षा प॒शुभिः॑।

मित्रावरुणौ प्राणापानाभ्याम्। इन्द्रो वृत्राय वज्रमुदयच्छत्। स दिवंमलिखत्। सौ॑र्य॒म्णः पन्था॑ अभवत्। स आवि॑त्रे द्यावा॑पृथि॒वी धृत॑व्र॒ते इति॑ द्यावा॑पृथि॒वी उपा॑धावत्। स आ॒भ्यामे॒व प्र॑सूत इन्द्रो॑ वृत्राय॒ वज्रं॑ प्राहरत्। आवि॑त्रे द्यावा॑पृथि॒वी धृत॑व्र॒ते इति॑ यदाह॥ ३८॥

आ॒भ्यामे॒व प्र॑सूतो॒ यज॑मानो॒ वज्रं॑ भ्रातृ॒व्याय॑ प्रहरति। आवि॑त्रा दे॒व्यदि॑तिर्वि॒श्वरू॒पीत्या॑ह। इ॒यं वै दे॒व्यदि॑तिर्वि॒श्वरू॒पी। अ॒स्यामे॒व प्र॑ति॒ तिष्ठ॑ति। आवि॑त्रो॒ऽयम॒सावा॑मु॒ष्याय॑णो॒ऽस्यां वि॒शय॑स्मिन्नाष्ट्र॒ इत्या॑ह। वि॒शैवेन॒॑ राष्ट्रेण॑ सम॑र्धयति। म॒ह॒ते क्ष॒त्राय॑ म॒हत॑ आधि॑पत्याय॒ म॒ह॒ते जा॒नरा॑ज्यायेत्या॑ह। आ॒मे॒वैता॑मा शा॑स्ते। ए॒ष वो॑ भर॒ता राजा॑ सोमो॒ऽस्माकं॑ ब्राह्म॒णाना॒॑ राजे॑त्या॑ह। तस्मा॒त्सोम॑राजानो ब्राह्म॒णाः॥ ३९॥

इन्द्र॑स्य॒ वज्रो॑ऽसि॒ वार्त्रघ्न॑ इति॒ धनुः॑ प्रय॑च्छति॒ विजि॑त्यै। श॒त्रुबा॑धनाः॒ स्थेती॑षून्। श॒त्रून्वा॑स्य॒ बाध॑न्ते। पा॒त मा॑ प्र॒त्यश्च॑ पा॒त मा॑ ति॒र्यश्च॑म॒न्वश्च॑ मा पा॒तेत्या॑ह। ति॒स्रो वै श॑र॒व्याः। प्र॒तीचीं॑ ति॒रश्च्य॑नूचीं। ताभ्य॑ ए॒वैनं॑ पान्ति। दि॒ग्भ्यो मा॑ पा॒तेत्या॑ह। दि॒ग्भ्य ए॒वैनं॑ पान्ति। वि॒श्वाम्भ्यो॑ मा ना॒ष्ट्राभ्यः॑ पा॒तेत्या॑ह। अ॒परि॑मितादे॒वैनं॑ पान्ति। हि॒र॒ण्यव॑र्णावुषसा॑ वि॒रोक॑ इति॒ त्रि॒ष्टुभा॑ बा॒हू उ॒द्गृह्णा॑ति। इन्द्रि॑यं वै वी॒र्यं॑ त्रि॒ष्टुक्। इन्द्रि॑यमे॒व वी॒र्यमु॑परि॒ष्टादा॑त्मन्ध॒त्ते॥ ४०॥ व्यावृ॑त्त्यै दा॒त्रम॒सीत्या॑हामृत॒॒ हिर॑ण्यमेकश॒तो ग॑मय॒न्त्याह॑ ब्राह्म॒णा ना॒ष्ट्राभ्यः॑

पातेत्याह चत्वारि च॥ _____ [६]

दिशो व्यास्थापयति। दिशामभिजित्यै। यदनु प्रक्रमेत्। अभि दिशो जयेत्। उत्तु माद्येत्। मनसाऽनु प्रक्रमति। अभि दिशो जयति। नोन्माद्यति। समिधुमा तिष्ठेत्याह। तेज एवाव रुन्धे॥४१॥

उग्रामा तिष्ठेत्याह। इन्द्रियमेवाव रुन्धे। विराजमातिष्ठेत्याह। अन्नाद्यमेवाव रुन्धे। उर्दीचीमा तिष्ठेत्याह। पशून्मेवाव रुन्धे। ऊर्ध्वामातिष्ठेत्याह। सुवर्गमेव लोकमभिजयति। अनूजिहीते। सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै॥४२॥

मारुत एष भवति। अन्नं वै मरुतः। अन्नमेवाव रुन्धे। एकविंशतिकपालो भवति प्रतिष्ठित्यै। योऽरण्येऽनुवाक्यो गुणः। तं मध्यत उपदधाति। ग्राम्यैरेव पशुभिरारण्यान्पशून्परि गृह्णाति। तस्माद्ग्राम्यैः पशुभिरारण्याः पशवः परिगृहीताः। पृथिवैन्यः। अभ्यषिच्यत॥४३॥

स राष्ट्रं नाभवत्। स एतानि पार्थान्यपश्यत्। तान्यजुहोत्। तैर्वै स राष्ट्रमभवत्। यत्पार्थानि जुहोति। राष्ट्रमेव भवति। बारुहस्पत्यं पूर्वेषामुत्तमं भवति। ऐन्द्रमुत्तरेषां प्रथमम्। ब्रह्म चैवास्मै क्षत्रं च समीचीं दधाति। अथो ब्रह्मन्नेव क्षत्रं प्रतिष्ठापयति॥४४॥

षट्पुरस्तादभिषेकस्य जुहोति। षडुपरिष्ठात्। द्वादश सम्पद्यन्ते। द्वादश मासाः संवत्सरः। संवत्सरः खलु वै देवानां पूः। देवानामेव

पुरं मध्यतो व्यवसर्पति। तस्य न कुतश्चनोपाव्याधो भवति।
 भूतानामवेष्टीर्जुहोति। अत्रात्र वै मृत्युर्जायते। यत्रयत्रैव
 मृत्युर्जायते। तत एवैनमवयजते। तस्माद्राजसूयेनेजानो
 नाभिचरितवै। प्रत्यगेनमभिचारः स्तृणुते॥४५॥

रुन्धे समष्ट्या असिच्यत स्थापयति जायते पञ्च च॥—————[७]

सोमस्य त्विषिरसि तवैव मे त्विषिर्भूयादिति शार्दूल-
 चर्मोपस्तृणाति। यैव सोमे त्विषिः। या शार्दूले। तामेवाव रुन्धे।
 मृत्योर्वा एष वर्णः। यच्छार्दूलः। अमृतं हिरण्यम्। अमृतमसि
 मृत्योर्मा पाहीति हिरण्यमुपास्यति। अमृतमेव मृत्योरन्तर्धत्ते।
 शतमानं भवति॥४६॥

शतायुः पुरुषः शतेन्द्रियः। आयुष्येवेन्द्रिये प्रति तिष्ठति।
 दिद्योन्मा पाहीत्युपरिष्ठादधि निदधाति। उभयत एवास्मै शर्म
 दधाति। अवैष्टा दन्दशूका इति क्लीबं सीसेन विध्यति।
 दन्दशूकानेवावयजते। तस्मात्क्लीबं दन्दशूका दंशुकाः। निरस्तं
 नमुचेः शिर इति लोहितायुसं निरस्यति। पाप्मानमेव नमुचिं
 निरवदयते। प्राणा आत्मनः पूर्वेऽभिषिच्या इत्याहुः॥४७॥

सोमो राजा वरुणः। देवा धर्मसुवश्च ये। ते ते वाचं सुवन्तां
 ते ते प्राणं सुवन्तामित्याहुः। प्राणानेवाऽऽत्मनः पूर्वानभिषिञ्चति।
 यद्व्यात्। अग्नेस्त्वा तेजसाऽभिषिञ्चामीति। तेजस्यैव स्यात्।

दुश्चर्मा तु भवेत्। सोमस्य त्वा द्युम्नेनाभिषिञ्चामीत्याह। सौम्यो वै देवतया पुरुषः॥४८॥

स्वयैवेनं देवतयाऽभिषिञ्चति। अग्नेस्तेजसेत्याह। तेज एवास्मिन्दधाति। सूर्यस्य वर्चसेत्याह। वर्च एवास्मिन्दधाति। इन्द्रस्येन्द्रियेणेत्याह। इन्द्रियमेवास्मिन्दधाति। मित्रावरुणयोर्वीर्येणेत्याह। वीर्यमेवास्मिन्दधाति। मरुतामोजसेत्याह॥४९॥

ओज एवास्मिन्दधाति। क्षत्राणां क्षत्रपतिरसीत्याह। क्षत्राणामेवेनं क्षत्रपतिं करोति। अति दिवस्पाहीत्याह। अत्यन्यान्पाहीति वावैतदाह। समाववृत्रन्नधरागुदीचीरित्याह। राष्ट्रमेवास्मिन्ध्रुवमंकः। उच्छेषणेन जुहोति। उच्छेषणभागो वै रुद्रः। भागधेयेनैव रुद्रं निरवदयते॥५०॥

उदङ्गरेत्याग्नीध्रे जुहोति। एषा वै रुद्रस्य दिक्। स्वायामेव दिशि रुद्रं निरवदयते। रुद्र यत्ते क्रयी परं नामेत्याह। यद्वा अस्य क्रयी परं नाम। तेन वा एष हिनस्ति। यः हिनस्ति। तेनैवेनः सह शमयति। तस्मै हुतमसि यमेष्टमसीत्याह। यमादेवास्य मृत्युमवयजते॥५१॥

प्रजापते न त्वदेतान्यन्य इति तस्यै गृहे जुहुयात्। यां कामयेत राष्ट्रमस्यै प्रजा स्यादिति। राष्ट्रमेवास्यै प्रजा भवति। पूर्णमयेनाध्वर्युरभिषिञ्चति। ब्रह्मवर्चसमेवास्मिन्त्विषि

दधाति। औदुम्बरेण राजन्यः। ऊर्जमेवास्मिन्त्राद्यं दधाति।
आश्वत्थेन वैश्यः। विशमेवास्मिन्पुष्टिं दधाति। नैयग्रोधेन जन्यः।
मित्राण्येवासमै कल्पयति। अथो प्रतिष्ठित्यै॥५२॥

भवत्याहुः पुरुष ओजसेत्याह निरवदयते यजते जन्यो द्वे च॥———[८]

इन्द्रस्य वज्रोऽसि वार्त्रघ्न इति रथमुपावहरति विजित्यै।
मित्रावरुणयोस्त्वा प्रशास्त्रोः प्रशिषां युनज्मीत्याह। ब्रह्मणैवेन
देवताभ्यां युनक्ति। प्रष्टिवाहिनं युनक्ति। प्रष्टिवाही वै देवरथः।
देवरथमेवासमै युनक्ति। त्रयोऽश्वा भवन्ति। रथश्चतुर्थः। द्वौ
संव्येष्टसारथी। षट्थसम्पद्यन्ते॥५३॥

षड्वा ऋतवः। ऋतुभिरेवेनं युनक्ति। विष्णुक्रमान्क्रमते।
विष्णुरेव भूत्वेमाँल्लोकानभिजयति। यः क्षत्रियः प्रतिहितः।
सोऽन्वारभते। राष्ट्रमेव भवति। त्रिष्टुभाऽन्वारभते। इन्द्रियं वै
त्रिष्टुक्। इन्द्रियमेव यजमाने दधाति॥५४॥

मरुतां प्रसवे जेषमित्याह। मरुद्विरेव प्रसूत उज्जयति। आपं
मन इत्याह। यदेव मनसैफ्सीत्। तदापत्। राजन्यं जिनाति।
अनाक्रान्त एवाक्रमते। वि वा एष इन्द्रियेण वीर्येणर्ध्यते। यो
राजन्यं जिनाति। समहमिन्द्रियेण वीर्येणेत्याह॥५५॥

इन्द्रियमेव वीर्यमात्मन्धत्ते। पशूनां मन्युरसि तवेव मे

म॒न्युर्भू॒यादि॒ति॒ वारा॑ही उ॒पा॒न॒हा॒वुप॑ मुञ्चते। प॒शूनां॑ वा ए॒ष म॒न्युः।
 यद्व॑रा॒हः। तेनै॒व प॑शूनां म॒न्युमा॑त्मन्धत्ते। अ॒भि वा इ॒य॑ꣳ सु॑षु॒वाणं॑
 का॑मयते। तस्यै॑श्व॒रेन्द्रि॒यं वी॒र्य॑मादातोः। वारा॑ही उ॒पा॒न॒हा॒वुप॑मुञ्चते।
 अ॒स्या ए॒वान्त॑र्धत्ते। इन्द्रि॒यस्य॑ वी॒र्य॑स्याना॑त्यै॥५६॥

नमो॑ मा॒त्रे पृ॑थि॒व्या इ॒त्या॒हाहि॑ꣳसायै। इ॒यं द॒स्यायु॑र॒स्यायु॑र्मे
 धे॒हीत्या॑ह। आ॒युरे॒वाऽऽत्म॑न्धत्ते। ऊ॒र्गस्यूर्जं॑ मे धे॒हीत्या॑ह।
 ऊ॒र्जमे॒वाऽऽत्म॑न्धत्ते। यु॒ङ्क्षि॑सि॒ वर्चो॑ऽसि॒ वर्चो॑ मयि॑ धे॒हीत्या॑ह।
 वर्च॑ ए॒वाऽऽत्म॑न्धत्ते। ए॒क॒धा ब्र॒ह्मण॑ उप॑हरति। ए॒क॒धैव॑ यज॑मान॒
 आयु॑रूर्जं॑ वर्चो॑ दधाति। र॒थ॒वि॒मो॒च॒नीयां॑ जुहोति॒ प्रति॑ष्ठित्यै॥५७॥

त्रयो॑ऽश्वा॑ भवन्ति। रथ॑श्चतुर्थः। तस्मा॑च्चतुर्जुहोति। यदु॒भौ
 स॒हाव॑तिष्ठेताम्। स॒मा॒नं लो॒कमि॑याताम्। स॒ह स॑ङ्ग॒हीत्रा
 र॑थ॒वाह॑ने रथ॒माद॑धाति। सु॒व॒र्गादे॒वैनं॑ लो॒काद॑न्तर्दधाति। ह॒ꣳसः
 शु॒चि॒षदि॒त्याद॑धाति। ब्र॒ह्मणै॒वैनं॑मुपा॒व॒हर॑ति। ब्र॒ह्म॒णाऽऽद॑धाति।
 अति॑च्छ॒न्द॒साऽऽद॑धाति। अति॑च्छ॒न्दा॒ वै सर्वा॑णि॒ छन्दा॑ꣳसि।
 सर्वे॑भिरे॒वैनं॑ छ॒न्दो॑भिराद॑धाति। वर्ष्म॑ वा ए॒षा छ॒न्द॑साम्।
 यदति॑च्छ॒न्दाः। यदति॑च्छ॒न्द॒सा द॑धाति। वर्ष्मे॒वैनं॑ स॒माना॑नां
 करोति॥५८॥

प॒द्यन्ते॑ द॒धाति॒ वी॒र्ये॑णेत्या॒हाना॑त्यै॒ प्रति॑ष्ठित्यै ब्र॒ह्म॒णाऽऽद॑धाति स॒प्त च॑॥—[९]

मित्रोऽसि वरुणोऽसीत्याह। मैत्रं वा अहः। वारुणी रात्रिः।
 अहोरात्राभ्यामेवैनमुपावहरति। मित्रोऽसि वरुणोऽसीत्याह।
 मैत्रो वै दक्षिणः। वारुणः सव्यः। वैश्वदेव्यामिक्षा। स्वमेवैनौ
 भागधेयमुपावहरति। समहं विश्वेदेवैरित्याह॥५९॥

वैश्वदेव्यो वै प्रजाः। ता एवाद्याः कुरुते। क्षत्रस्य नाभिरसि
 क्षत्रस्य योनिरसीत्यधीवासमास्तृणाति सयोनित्वाय। स्योनामा
 सीद सुषदामा सीदेत्याह। यथायजुरेवैतत्। मा त्वां हिंसीन्मा
 मां हिंसीदित्याहाहिंसायै। निषसाद धृतव्रतो वरुणः पुस्त्यास्वा
 साम्राज्याय सुक्रतुरित्याह। साम्राज्यमेवैनं सुक्रतुं करोति।
 ब्रह्मा(३)न्त्वं राजन्ब्रह्माऽसि सविताऽसि सत्यसंव इत्याह।
 सवितारमेवैनं सत्यसंव करोति॥६०॥

ब्रह्मा(३)न्त्वं राजन्ब्रह्माऽसीन्द्रोऽसि सत्यौजा इत्याह।
 इन्द्रमेवैनं सत्यौजसं करोति। ब्रह्मा(३)न्त्वं राजन्ब्रह्माऽसि
 मित्रोऽसि सुशेव इत्याह। मित्रमेवैनं सुशेवं करोति।
 ब्रह्मा(३)न्त्वं राजन्ब्रह्मासि वरुणोऽसि सत्यधर्मेत्याह।
 वरुणमेवैनं सत्यधर्माणं करोति। सविताऽसि सत्यसंव इत्याह।
 गायत्रीमेवैतेनाभि व्याहरति। इन्द्रोऽसि सत्यौजा इत्याह।
 त्रिष्टुभमेवैतेनाभि व्याहरति॥६१॥

मित्रोऽसि सुशेव इत्याह। जगतीमेवैतेनाभि व्याहरति।
 सत्यमेता देवताः। सत्यमेतानि छन्दांसि। सत्यमेवाव रुन्धे।

वरुणोऽसि सत्यधर्मेत्याह। अनुष्टुभमेवैतेनाभि व्याहरति। सत्यानृते वा अनुष्टुप्। सत्यानृते वरुणः। सत्यानृते एवाव रुन्धे॥६२॥

नैनं सत्यानृते उदिते हिंस्तः। य एवं वेद। इन्द्रस्य वज्रोऽसि वार्त्रघ्न इति स्फ्यं प्रयच्छति। वज्रो वै स्फ्यः। वज्रेणैवास्मां अवरपरं रन्धयति। एवं हि तच्छ्रेयः। यदस्मा एते रध्यैयुः। दिशोऽभ्ययं राजाऽभूदिति पश्चाक्षां प्रयच्छति। एते वै सर्वेऽयाः। अपराजायिनमेवैनं करोति॥६३॥

ओदनमुद्धवते। परमेष्ठी वा एषः। यदोदनः। परमामेवैनं श्रियं गमयति। सुश्लोकां(४) सुमङ्गलां(४) सत्यराजा(३)नित्याह। आमेवैतामा शास्ते। शौनः शेषमाख्यापयते। वरुणपाशादेवैनं मुञ्चति। परः शतं भवति। शतायुः पुरुषः शतेन्द्रियः। आयुष्येवेन्द्रिये प्रति तिष्ठति। मारुतस्य चैकविंशतिकपालस्य वैश्वदेव्यै चामिक्षाया अग्नये स्विष्टकृते समवद्यति। देवताभिरेवैनमुभयतः परि गृह्णाति। अपान्नप्रे स्वाहोर्जो नप्रे स्वाहाऽग्नये गृहपतये स्वाहेति तिस्र आहुतीर्जुहोति। त्रयं इमे लोकाः। एष्वैव लोकेषु प्रति तिष्ठति॥६४॥ देवैरित्याह सत्यसंव करोति त्रिष्टुभमेवैतेनाभि व्याहरति सत्यानृते एवाव रुन्धे करोति शतेन्द्रियः षट् च॥ [१०]

एतद्ब्राह्मणानि धात्रे रत्निनान्देवसुवामर्थतो देवीर्दिशः सोमस्येन्द्रस्य मित्रो दश॥१०॥

एतद्ब्राह्मणानि वैष्णवं त्रिकपालमन्त्रं वै पूषा वाशाः स्थेत्याह दिशो व्यास्थापयत्युदङ्गरेत्य ब्रह्मा(३)न्त्वं राजञ्चतुष्पष्टिः॥६४॥

एतद्ब्राह्मणानि प्रति तिष्ठति॥

हरिः ओम्॥

॥इति श्रीकृष्णयजुर्वेदीयतैत्तिरीयब्राह्मणे प्रथमाष्टके सप्तमः
प्रपाठकः समाप्तः॥

This PDF was downloaded from <http://stotrasamhita.github.io>.

GitHub: <http://stotrasamhita.github.io> | <http://github.com/stotrasamhita>

Credits: <http://stotrasamhita.github.io/about/>